

प्रकरण १९ सावली आणि दोऱ्यांची कथा — कठपुतळी

आपण सर्वजण बाहुल्या, गाड्या आणि रॉकेट्सशी कथा आणि पात्रं तयार करून खेळलो आहोत ना? संकटात सापडलेल्या व्यक्तीला वाचवण्यासाठी किंवा चॉकलेट ड्रीमलॅंडमधील साहसी खेळासाठी आपण आपले छोटंसं खेळणं बनवले असेल. कठपुतळी म्हणजे नेमकं हेच आहे!

कठपुतळी म्हणजे प्रदर्शन करण्यासाठी निर्जीव आकृत्या किंवा रूप वापरण्याची कला. कठपुतळी कलाकार हाताची हालचाल, दोरी किंवा रॉड अशा विविध तंत्रांद्वारे कथा सांगण्यासाठी, मनोरंजन करण्यासाठी किंवा प्रेक्षकांसमोर संदेश पोहोचविण्यासाठी या रूपांचा वापर करतात.

दृश्य ५: हाताची कठपुतळी - बोट, मोजे आणि हातमोजा

कठपुतळे सर्व आकृती आणि आकारात येतात. कठपुतळी कशी असावी याबद्दल कोणताही विशिष्ट नियम नाही. हे आपल्या सर्जनशील कल्पनाशक्तीइतकेच अद्वितीय असू शकते. आपण सर्वात सोप्या गोष्टीपासून सुरुवात करूया - आपला हात! आपण तयार करू इच्छित

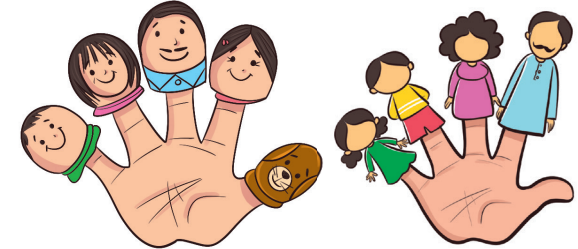
0680CH19

असलेल्या पात्रांचे साधे चेहरे तयार करा (आपल्या कुटुंबातून किंवा मित्रांकडून) आणि त्यांना बोलते करा.

वैकल्पिकरित्या, आपण कागदावर हात काढू शकता आणि अक्षरे तयार करू शकता.

आता आपण एक पाऊल पुढे जाऊन साधी बोटांची **कठपुतळी तयार करूया**. कागदाचा वापर करून कात्री आणि गोंदाने

साध्या बोटांच्या कठपुतळ्या

संकल्पना मांडल्या

- हाताची कठपुतळी
- काठी आणि सावली कठपुतळी
- भारतातील कठपुतळी कला
- स्वर संप्रेषण

एक साधी टोपी तयार करा, त्याला आपल्या बोटार घाला, विविध चेहरे, हात आणि पाय काढा. आता, तुम्ही या पात्रांना नाव देऊ शकता आणि आपली स्वतःची गोष्ट तयार करू शकता!

कठपुतळी कशी बनवायची याला कोणतीही मर्यादा किंवा नियम नसल्याने आपली कठपुतळी जिवंत करण्यासाठी वेगवेगळे मार्ग वापरून घ्या!

प्राणी पात्रे

विशेष पात्रे

पुराण आणि इतिहासातील पात्रे

तुमच्या बोट्यांचा पायांसारखा वापर करा.

हाथमोजे व पाय मोजे कठपुतळी

कठपुतळे तयार करण्याचा एक वेगळा मार्ग जो आपल्या कल्पकतेला अधिक वैशिष्ट्य देतो - हाथ किंवा पाय मोज्याची कठपुतळी.

आपले स्वतःचे एक साधे मोजे कठपुतळी बनविण्यासाठी येथे चरण दर चरण मार्गदर्शक आहे.

त्याला एक नाव द्या आणि स्वतःचे संभाषण तयार करा!

तुमच्या घरी जे काही मोजे असतील ते घ्या.

ते घट्ट होईपर्यंत हातावर घाला.

चार बोटांभोवती आणि स्वतंत्र अंगठ्याभोवती इलॅस्टिक किंवा रबरबँड लावा.

वैकल्पिकरित्या, आपण कापू शकता आणि तोंडाचा भाग उघडू शकता आणि पुन्हा चिकटवू शकता.

आपल्याला हवे तसे डोळे, जीभ, केस, नाक आणि इतर वैशिष्ट्ये घाला.

हाथमोजे कठपुतळी संभाषण

बोट कठपुतळी संभाषण

क्रियाकलाप

दोन पात्र तयार करा. तुमची प्रतिभा वापरा ते माणसे, प्राणी किंवा एलियन्ससारखी काल्पनिक पात्रे देखील असू शकतात. आपण वाघ आणि भूत किंवा म्हातारा आणि कुत्रा यासारखे संयोजन देखील तयार करू शकता.

वैशिष्ट्यांची यादी करा. एक नाव आणि भावना द्या - ते गमतीशीर आहेत, रागीट आहेत की दुःखी?, बोलण्याची शैली ठरवा.

साधं संभाषण लिहा. पटकथेचे तीन भाग आठवतात का? तेथे आपल्याकडे अशी परिस्थिती आणि संघर्ष आहे ज्यात दोन पात्रे बोलतात याची खात्री करा.

प्रदर्शन वेळ :

हा शो तुमच्या वर्गात किंवा तुमच्या कुटुंबासमोर सादर करा. तू आता कठपुतळी आहेस!

पायमोजे कठपुतळी संभाषण

भारतातील हँड कठपुतळे

आपण आपल्या पुढील पपेट शोसाठी नवीन कल्पनांचा विचार करत असताना, आपण कठपुतळ्यांशी संबंधित आपल्या देशातील विविध राज्यांचा शोध घेऊया.

१. सखी कुंडई आणि सखी नृत्य - ओडिशा

- पॅपियर माचे, लाकूड किंवा कापडापासून बनविलेले आणि चमकदार, प्रसन्न चेहरे आहेत.
- त्यांना नाचायला आणि गाण्याची आवड असते आणि त्यांच्या कथा अनेकदा विनोद आणि आनंदाने भरलेल्या असतात.
- ते ओडिशातील सण आणि उत्सवांचा लोकप्रिय भाग आहेत.

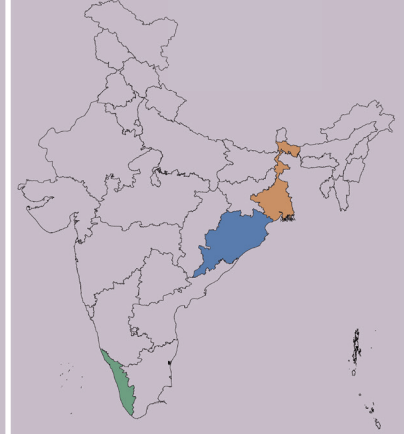
२. पावकथकली पावाकूथु - केरळ

- कथकली नावाच्या रंगीबेरंगी आणि नाट्यमय नृत्य प्रकाराने प्रेरित.
- लाकडापासून बनवलेले आणि सुसंवादी कपडे आणि दागिन्यांनी सजवलेले.
- त्यांनी सांगितलेल्या कथा अनेकदा रामायण आणि महाभारतावर आधारित असतात.

३. पुतल तो - बंगाल

- मातीपासून बनवलेले आणि कथाकथनाची अनोखी शैली आहे.
- ते अनेकदा कृष्ण आणि राधा यांच्याबद्दल कथा सांगतात, तसेच चालू घडामोडीही सांगतात.
- ते तालावर टाळ्या वाजवतात आणि एकमेकांना हार घालू शकतात. त्यांना खेळायला खूप मजा येते.

कठपुतळीची माहिती

- तीन हजार वर्षांहून अधिक काळ भारतात कथा सांगण्यासाठी कठपुतळ्यांचा वापर केला जात होता. भागवत पुराणात व्यास ऋषींची एक मनोरंजक कथा आहे. यात लाकडी कठपुतळ्यांना दोरीने नियंत्रित केले जाते.
- दिवसभर काम केल्यानंतर शेतकरी कठपुतळीचे प्रदर्शन सादर करून आणि पाहून विश्रांती घेत असे.

दृश्य ६ : काठी आणि छाया कठपुतळी

हा कठपुतळीचा एक प्रकार आहे ज्यासाठी काही मूलभूत सेटअप आवश्यक आहे. हे आपण वर्गात किंवा घरी करू शकता. आपल्याला काही मूलभूत सामग्रीची आवश्यकता असेल जी आपण आपल्या सभोवताल शोधू शकता.

आपण स्वतः हाताची कठपुतळे आणि मोज्याचे कठपुतळे करू शकता, परंतु या दोन प्रकारांमध्ये आपल्याला समूहात काम करणे आवश्यक आहे. तर, आपल्या कठपुतळ्यांची टोळी शोधा!

पाच ते सहा मुलांच्या गटात वर्गाची विभागणी करायची आहे. प्रत्येक गटाने आपली एक कथा किंवा संकल्पना ठरवावी. प्रत्येक गट तीन ते चार पात्र असलेली एक सोपी पटकथा तयार करेल. त्यानंतर हा गट एकत्र येऊन कठपुतळे बनवण्याचे काम करेल.

दंड कठपुतळे

दंड कठपुतळे बनविणे सर्वात सोपे आहे आणि मुलांना भरपूर मजा देखील देईल.

- आपल्या कथेतील सर्व पात्रांची चित्रे काढा आणि रंग द्या व त्यांना योग्य आकारानुसार कापून घ्या.

- कमीत कमी सहा इंच किंवा त्यापेक्षा जास्त आकाराच्या काड्या शोधा. ह्यासाठी झाडाच्या फांद्या, आईस्क्रीमच्या काड्या किंवा अगदी कडक असलेल्या पुड्याच्या पट्ट्या देखील वापरू शकता.
- काठीच्या एका टोकाला आपण रेखाटलेली पात्रांची चित्रे अशा प्रकारे चिकटवा की, आपण एक टोक धरून ठेवता आणि कठपुतळी दुसऱ्या टोकाला असते (चित्र पहा).

तुमची दंड कठपुतली तयार आहे!

कठपुतळी प्रदर्शन चौकट

ऐच्छिक: आपण आपल्या पटकथेनुसार योग्य चित्रांनी चौकट सजवू शकता.

आपण एखाद्या जंगलाची किंवा रस्त्याची योग्य पार्श्वभूमी चित्र इत्यादी देखील जोडू शकता. तुम्ही प्रदर्शनासाठी तयार आहात!

गटाचा प्रत्येक सदस्याने एक व्यक्तिरेखा घ्यावी आणि गट कठपुतळी प्रदर्शन साकारावे.

आता आपल्याकडे दंड कठपुतळी प्रदर्शन तयार आहे, सावली कठपुतळी फक्त एक पाऊल दूर आहे.

छाया कठपुतळे

आपण पुठ्याच्या चौकटीवर पांढरे कापड घालू शकता आणि वीजेरीसारख्या प्रकाशाचे टोकदार एकल स्रोत वापरू शकता. छाया कठपुतळ्यासाठी लक्षात ठेवण्यासारखे काही मुद्दे -

- सावलीची तीक्ष्णता प्रकाशावर अवलंबून असल्याने प्रकाश जास्त पसरणार नाही याची काळजी घ्या. प्रकाश स्थिर पृष्ठभागावर ठेवावा, जेणेकरून तो हलणार नाही.
- रंग, चेहऱ्याची वैशिष्ट्ये इत्यादी सावलीत दिसत नसल्याने पात्राची रूपरेषा सर्वात महत्त्वाची असते. रूपरेषा आपल्या

प्रेक्षकांना पात्र सांगण्यास सक्षम असावी. छाया कठपुतळ्यांच्या माध्यमातून कथा तयार करून काम करण्याचा प्रयत्न करत असताना आपण एक देश म्हणून, छाया कठपुतळ्याच्या कलेत किती प्रगती केली आहे हे जाणून घेऊया.

भारतातील दंड आणि छाया काठपुतळी

भारतात छाया काठपुतळी २००० वर्षांहून अधिक काळ अस्तित्वात आहे. राम आणि कृष्णाच्या कथा सर्वाधिक लोकप्रिय आहेत.

खालील चित्रांमध्ये, तपशीलाची पातळी आणि प्रत्येक काठपुतळ्याच्या सुसंवादी डिझाइनचे निरीक्षण करा. आपले कारागीर किती हुशार होते!

१. तोलु बोम्मलता, आंध्र प्रदेश आणि तेलंगणा	२. तोगालू बोम्बियाता, कर्नाटक	३. रावण छाया, ओडिशा	
<ul style="list-style-type: none">सुसंवादी चामड्याच्या काठपुतळ्या, काळजीपूर्वक कापून रंगवलेल्या.या काठपुतळ्या खूप छान नृत्य करू शकतात.हनुमानाच्या कथा या काठपुतळी शैलीत खूप मनोरंजक असतात.	<ul style="list-style-type: none">ते चामड्याचे बनलेले असतात. व रंगाचा वापर केला जातो.पात्राचे डोळे आणि समोरील दृश्य एकत्र ठेवले जाते.काठपुतळी कलाकार गाणी गातो आणि ध्वनी प्रभाव करून पात्रांना जीवंत करतो, ज्यामुळे कथा अजूनच रोमांचक बनतात.	<ul style="list-style-type: none">या शैलीमध्ये पांढऱ्या आणि काळ्या काठपुतळ्यांची सुंदर रचना करण्यात आली आहे.काठपुतळे रामायणाची कथा पुन्हा सांगतात.रावणाची कथा साधारणपणे उर्वरित काठपुतळ्यांपेक्षा १ फूट मोठी असते.	
			

कृती - स्वतःचे कठपुतळी प्रदर्शन बनवा!

कठपुतळे - तयार ✓

प्रेम - तयार ✓

पार्श्वभूमी - तयार ✓

स्क्रिप्ट - तयार ✓

पण संवाद कोण देणार? कठपुतळे बोलतात का? नाही! तुम्ही बोलू शकता का? हो! पण ते तुझ्यासारखं वाटेल... तुम्ही तुमच्या व्यक्तिरेखेसारखे कसे व्हाल?

उत्तर: स्वर संप्रेषण

कठपुतळीतील स्वर संप्रेषण म्हणजे आपल्या कठपुतळ्याला त्याच्या भावनांशी किंवा ती सांगत असलेल्या कथेशी जुळण्यासाठी वेगवेगळे आवाज देणे. म्हणून, जेव्हा आपली कठपुतळी आनंदी असते, तेव्हा आपण आपला आवाज आनंदी आणि उंच आवाज देऊ शकता. जर ती भीतीदायक कथा सांगत असेल त्याप्रमाणे ते गूढ वाटण्यासाठी आपण आपला आवाज कमी करू शकता, आपण भिन्न पात्र असल्याचे नाटक करताना जसे आपण वेगवेगळ्या आवाजांसह खेळता. प्रदर्शन अधिक रोमांचक आणि मजेदार

बनविण्यासाठी आपण आपल्या कठपुतळीसह देखील हेच करू शकता!

जेव्हा आपण स्वतः दोन व्यक्तिरेखा साकारत असता तेव्हा हे खूप महत्वाचे आहे. आपल्या नेहमीच्या आवाजासारख्या वाटणाऱ्या दोन्ही पात्रांसाठी एकच आवाज ऐकणे कंटाळवाणे ठरणार नाही का? त्यामुळे दोन्ही व्यक्तिरेखा एकमेकांपेक्षा आणि स्वतःच्या आवाजापेक्षा वेगळ्या वाटल्या पाहिजेत.

हे कोणत्याही प्रकारच्या कठपुतळ्यांसाठी खरे आहे, मग आपण मोजे कठपुतळी, दंड कठपुतळी किंवा छाया कठपुतळी करा. आपल्या आवाजावर काम करावं लागतं. लक्षात ठेवा, कठपुतळी ज्या व्यक्तिरेखेचं प्रतिनिधित्व करत आहे, त्याला ते साजेसं असायला हवं!

उदाहरण - म्हातान्या माणसाला उंच आवाज असू शकत नाही!

आपण बनवलेल्या कठपुतळ्यांसह कठपुतळी प्रदर्शनासाठी आपल्या पटकथेमधील ओळींचा सराव करत रहा. तुम्ही आता कठपुतळी प्रदर्शन लावायला तयार आहात. आपला प्रेक्षक मिळवा... तत्पर!!! जाणे!

खालील गोष्टींसाठी आवाज शोधा आणि त्या आवाजात खालील ओळी सांगा

कठपुतळी माहिती

- कृष्णदेवराय आणि विक्रमादित्य यांसारख्या भारतीय राजांना कठपुतळ्यांची इतकी आवड होती की, या अद्भुत कार्यक्रमांसाठी त्यांची स्वतःची खास नाट्यगृहे होती.
- लैंगिक संवेदनशीलता तसेच सुरक्षित आणि असुरक्षित स्पर्शाविषयी जागरूकता यासारख्या मूल्यांबद्दल विद्यार्थ्यांमध्ये जागरूकता निर्माण करण्यासाठी कठपुतळी ही एक प्रभावी पद्धत ठरू शकते.
- आजकाल, भारतीय कठपुतली कला नवीन तंत्र आणि तंत्रज्ञानाचा वापर करून परंपरेला जिवंत ठेवते, ज्यामुळे ती आणखी रोमांचक बनते.

"दुपारचं जेवण घेतलंस का?"		"मला उद्यानात खेळायचंय!"	
"हॅलो! तुला माझ्याबरोबर धावण्याच्या शर्यतीत जायचंय का?"		"तुला माझ्याबरोबर खेळायचंय का?"	

